

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)**

**КИЇВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
(КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК)**

Відділення: іноземна філологія та світова література

Секція: англійська мова

Базова дисципліна: англійська мова

**НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СИМБІОТИЧНА ЛАНКА
КОМУНІКАЦІЇ «АНГЛІЙСЬКОГО ДИВАКА»**

РОБОТУ ВИКОНАЛА:

Дійсний член МАН

Овсяннікова Марія Сергіївна

19 березня 1998 р.

учениця 11 класу

спеціалізованої школи №197

Святошинського району м. Києва

домашня адреса:

контактні телефони (мобільний,
домашній)

електронна адреса

Педагогічний керівник:

Кривицька Світлана Адольфівна

вчитель-методист, вчитель вищої
категорії

спеціалізована школа № 197

вчитель англійської мови

контактний телефон

Науковий керівник: прізвище, ім'я, по
батькові (повністю), вчене звання, місце
роботи, посада, науковий ступінь,
контактні телефони

НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СИМБІОТИЧНА ЛАНКА КОМУНІКАЦІЇ
«АНГЛІЙСЬКОГО ДИВАКА»

NON-VERBAL MEANS AS A SYMBIOTIC LINK OF ENGLISH ECCENTRIC
FELLOW`S COMMUNICATION PROCESS

НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СИМБІОТИЧНА ЛАНКА КОМУНІКАЦІЇ
«АНГЛІЙСЬКОГО ДИВАКА»

Овсяннікова Марія Сергіївна, 11 клас спеціалізованої школи № 197 Святошинського району м. Києва,

Педагогічний керівник: Кривицька Світлана Адольфівна, учитель вищої категорії, вчитель-методист, спеціалізована школа № 197, учитель англійської мови.

Комунікація – це процес обміну інформацією, думками, ідеями та емоціями. Добре налагоджена комунікація є основою успішних стосунків, як особистих так і професійних. Метою роботи є дослідження невербального спілкування як засобу комунікації з англomовним суспільством і як одного з компонентів комунікації ексцентричної особистості.

Невербальне спілкування містить у собі ключові сигнали або форми. Засоби невербального спілкування зазвичай важко прямо перекласти чи розтлумачити. Поведінка англійця, пози, які він займає, тон голосу, вираз обличчя допомагають зрозуміти його і його думки краще, що дуже важливо комунікації, особливо, якщо перед вами - ексцентрична особистість, якій притаманна нетипова мовна поведінка, що пояснює актуальність роботи.

Ексцентричність – це психологічна характеристика особистості, яка завжди привертає до себе увагу. Ексцентричні висловлювання формують британську мовну особистість і стають, відповідно, основним видом симбіозу вербальної і невербальної сфер спілкування. В цілому цей процес значно відрізняється від стереотипної норми, тому вивчення даного аспекту психолінгвістики дозволяє глибше зрозуміти специфіку британської картин світу.

В роботі було детально проаналізовано текстові фрагменти промов Генрі Хіггінса – ексцентричної особистості з п'єси Б. Шоу «Пігмаліон», в результаті чого було встановлено роль невербальних засобів як окремо, так і в комплексі з вербальними сигналами (синтаксичний, фонаційний, невербальний аспекти, комунікація співпраці та антагонізму). Результати роботи можуть бути використані у психолінгвістиці, в перекладацькій та редакторській діяльності, у практиці викладання англійської мови, в організації ефективної комунікації з ексцентриками.

NON-VERBAL MEANS AS A SYMBIOTIC LINK OF ENGLISH ECCENTRIC FELLOW'S COMMUNICATION PROCESS

Ovsiannikova Mariya

The student of 11th Class

Specialized school № 197 in Svyatoshinsky district of Kyiv

The head of education: Kryvytska S.A., school № 197, the teacher-methodologist

Communication is a process that involves exchange of information, thoughts, ideas and emotions. The purpose of this research is to study basics of non-verbal communication and provide the analysis of non-verbal means as a constituent element of the communication style of an expressive personality.

Non-verbal communication involves conscious manipulation of nonverbal cues and forms. Non-verbal signals are difficult to be translated or interpreted so that they can lead to breakdowns and misunderstandings in the process of communication. Englishman's behavior together with the complex of his postures, vocal tone, facial expressions contributes to a better understanding him and his thoughts. This is a crucial thing in the process of communication especially if we deal with an eccentric individual who usually stands out with a non-standard peculiar linguistic behavior. It is the explanation of the relevance of this study.

Eccentricity is the quality of being eccentric which means deviation from the normal, expected. Eccentric utterances form a British linguistic personality type and ultimately they have become the main form of symbiosis of verbal and non-verbal spheres of communication. Therefore studying this particular aspect of psycholinguistics can lead to deeper understanding of the particular nature of British worldview.

In this study there have been thoroughly analyzed the text fragments of eccentric Phonetics Professor Henry Higgins's utterances (Pigmalion (play) by George Bernard Show). It has been determined the role of the non-verbal means both independently and in the complex with the verbal cues (including syntactical, phonatory and non-verbal aspects, communication of collaboration and antagonism). The research findings can be used in psycholinguistics, in translation and editorial practice, in English teaching practice, in organization of effective communication with eccentrics.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
--------------------	---

РОЗДІЛ 1 ДІЇ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ДУМКИ КРАЩЕ, НІЖ СЛОВА. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІ	7
1.1. Визначення поняття комунікації.....	7
1.2. Види комунікації відповідно до комунікативних каналів	8
1.2.1. Вербальне спілкування.....	9
1.2.2. Невербальне спілкування.....	9
1.3. Ключові невербальні сигнали або форми.....	11
1.3.1. Кінесика.....	11
1.3.1.1. Окулесика.....	11
1.3.1.2. Міміка.....	12
1.3.1.3. Пози, жести, статура.....	12
1.3.1.4. Гаптика	13
1.3.1.5. Проксеміка.....	14
1.3.2. Фонація	14
РОЗДІЛ 2 СИМБІОЗ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ ЕКСЦЕНТРИЧНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ТИПОВОГО «АНГЛІЙСЬКОГО ДИВАКА»	16
2.1. Характеристика ексцентричної особистості і ексцентричного висловлювання в англійському суспільстві.....	17
2.2. Ексцентрична поведінка як лінгвістичний контраст з нормою.....	17
2.2.1. Контраст норми і ексцентричної мови героя: синтаксичний аспект... ..	18
2.2.2. Фонаційний аспект.....	19
2.2.3. Невербальний аспект.....	20
2.3. Комунікації співпраці і антагонізму як основні приклади симбіозу вербальних і невербальних засобів спілкування.....	21
2.3.1. Комунікація співпраці професора Хіггінса.....	22
2.3.2. Комунікація антагонізму професора Хіггінса.....	23
ВИСНОВКИ	27

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ДОДАТКИ.....

ВСТУП

Актуальність. Кожна мова має свої особливості, і, вивчаючи їх, людина, представник іншої культури, поринає в інший світ, який тисячі років творили мовні носії. Стереотипне ставлення до англійської мови, як засобу спілкування елітарного прошарку суспільства, яке чітко дотримується лінгвістичних норм спілкування і славиться своєю стриманістю, в реальному житті не справджується. Це – утопія. Насправді в англійському суспільстві дуже малий відсоток людей спілкується літературною англійською мовою, це, по суті, мова меншості. І коли людина стикається з контрастом між «правильною» англійською мовою з підручників і справжньою живою британською говіркою, це тягне за собою купу труднощів у спілкуванні. Саме тому дане дослідження присвячене невербальній англійській комунікації, що в комплексі з вербальною частиною створює англійську мовну особистість як комуніканта і дає можливість зрозуміти сутність британської картини світу.

У формуванні і розумінні англійської мови невербальне спілкування або мова тіла зіграло величезну роль. Воно забезпечує ефективність взаємодії партнерів спілкування, їхнє взаєморозуміння, формування різноманітних комунікативних ситуацій. Дослідження невербальних засобів спілкування в англійській мові є дуже важливим для глибшого розвитку мовознавства, лексикології і психолінгвістики, формуванні і розумінні англійської мови невербальне спілкування зіграло величезну роль. В англійськомовних країнах цей вид комунікації нерозривно пов'язаний з життєдіяльністю і є ключем для розуміння багатьох фраз та зворотів. Поведінка англійця, пози, які він займає, тон голосу, вираз обличчя допомагають зрозуміти його і його думки краще, що дуже важливо для комунікації, особливо, якщо він – ексцентрична особистість.

Найбільш важливим питанням, що вирішується в межах антропологічних досліджень, є визначення кордону між інстинктивними проявами і культурно-сформованими системами кодових знаків. Досліджувати невербальні засоби окремо

і в комплексі з вербальними найбільш наочно і просто на крайніх випадках. В даній роботі детально аналізувався як мовна особистість саме ексцентричний англієць.

Загалом ексцентрики – це люди, яким притаманні незвичайність, дивакуватість поведінки (і своєрідна манера мовної поведінки зокрема), їх дії (у тому числі і невербальне спілкування) свідомо чи несвідомо спрямовані на провокування позитивної або негативної реакції з боку інших людей.

Ексцентрична поведінка – це поведінка, яка своєю неформатністю може викликати в оточуючих ефект захоплення, комізму або неприйняття та несхвалення. Мета цієї роботи – визначення специфіки ексцентричної мовної особистості, виявлення та аналіз особливостей її реалізації в процесі комунікації, а також з'ясування ролі невербального спілкування у її лінгвістичному каналі взаємодії з людьми.

Поставлена мета досягається шляхом вирішення наступних завдань:

- визначити специфіку невербального спілкування в англomовному суспільстві;
- визначити специфіку ексцентричності як психологічної характеристики особистості;
- описати сутність контрастів з нормою у комунікації співпраці та комунікації антагонізму ексцентричної особистості як двох полярних різновидів спілкування;
- проаналізувати ідіолект обраного літературного героя враховуючи особливості англійської лінгвокультури.

Об'єкт дослідження: невербальне спілкування і його симбіоз з вербальним у комунікативних взаємодіях ексцентрика – «англійського дивака».

Предмет дослідження: ексцентрична особистість професора Хігінса з п'єси Б.Шоу «Пігмаліон».

Методи дослідження: контекстуальний аналіз, робота з тлумачними словниками, теоретичний аналіз літератури за темою, робота з науковими джерелами, зіставлення різних компонентів предмету дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає в розвитку теорії мовної особистості, теорії тексту і теорії комунікації, в знаходженні одного із способів комплексного психолінгвістичного аналізу різновидів ідіолекту.

Практичне значення дослідження полягає у використанні результатів роботи в перекладацькій та редакторській діяльності, у практиці викладання англійської мови (курси стилістики, психолінгвістики, філологічного аналізу тексту), в організації ефективної комунікації «звичайних» і експресивних людей.

РОЗДІЛ 1

ДІЇ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ДУМКИ КРАЩЕ, НІЖ СЛОВА. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.

1.1. Визначення поняття комунікації

Перш за все, що таке комунікація? Комунікація – це процес обміну інформацією, думками, ідеями та емоціями. Австралійський фахівець А. Піз стверджує, що за допомогою слів передається 7% інформації, звукових засобів – 38%, міміки, жестів, пози – 55%. Встановлено також, що у процесі взаємодії людей від 60 до 80% інформації передається за рахунок невербальних засобів і лише 20 – 40% – за допомогою вербальних [2, с. 4]. Іншими словами, не настільки важливим є те, що говориться, як те, якими жестами супроводжується говоріння. Комунікація відбувається тоді, коли є відправник, який генерує і посилає інформацію через певний комунікативний канал до одержувача, а останній її декодує, аналізує та дає доречну відповідь через той самий комунікативний канал. Гарна комунікація є основою успішних стосунків, як особистих так і професійних. Але слід зазначити, що спілкування не обмежується лише використанням слів. Свідченням цього є результати наукових досліджень, які стверджують, що більшість процесів нашої комунікації відбувається невербальним шляхом, тобто мовою тіла (body language). Невербальна поведінка є основою для розуміння значення обміну думками – «те, як ми говоримо є так само важливе, як і те, що ми говоримо» [2, с. 116]. Знання про невербальне спілкування належать до розділу мовознавства – паралінгвістики.

Спільним для комунікації та спілкування є знаковий характер існування. Обидва процеси позначені, оформлені вербально або невербально, а людська думка, ідея матеріалізується у формі відповідного знаку – вербального (природна мова) або невербального (наприклад, архітектура, живопис, графіка тощо).

Невербальні засоби спілкування, які вивчає паралінгвістика, – це елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень [1, 59]. Існують різні парадигми у вивченні цього розділу мовознавства, адже одні вчені

класифікують кінесіку як розділ паралінгвістики, інші до паралінгвістики відносять лише фонацію. В межах цього дослідження під терміном «паралінгвістика» розглядаються як фонація, так і кінесика.

1.2. Види комунікації відповідно до комунікативних каналів

В залежності від обраних каналів процес комунікації можна умовно розділити на вербальне та невербальне спілкування. Вербальне включає письмове та усне спілкування, в той час як невербальне поєднує мову тіла, вирази обличчя та інші візуальні образи, які використовуються в процесі комунікації. Звісно, вербальна комунікація є кращим каналом для передачі думок. Однак це не означає, що засоби вираження мислення замкнені лише в звуковій матеріальній оболонці, ізольованій від побічних умов, з яких у тому числі складається конкретна комунікативна ситуація. Слід сказати, що мовне спілкування не відбувається відокремлено від особистісних характеристик комунікантів, адже учасники комунікації взаємодіють під впливом усіх обставин, що включаються в ситуацію спілкування і усвідомлення яких в тій чи іншій мірі міститься в мовних сигналах. Тільки таким чином мова розкриває всі свої виражальні можливості. Процес вербальної комунікації завжди відбувається у чітко визначеній ситуації, що містить безліч факторів, які мають значення для розуміння змісту самої комунікації.

Так, будь-який діалог, наприклад, завжди пов'язаний з конкретними особами і особливостей їх голосів, міміки, жестів, поз, теми розмови тощо. Всі ці умови перетворюють загальну схему комунікації в мовний акт за участю власне мовних факторів і факторів паралінгвістичних, психологічного стану мовця, його манери жестикуляції, що може докорінно змінити результат даної комунікативної ситуації.

1.2.1. Вербальна комунікація

Сьогодні в зв'язку з поширенням діалогічності, багатоголосся, права на істину, ситуація в світі в порівнянні з минулим століттям різко змінилася. Політика

плюралізму зокрема дає новий комунікативний простір, що породжується рівноцінними незалежними один від одного учасниками. Багато що в умовах, які змінилися, нині покладається на вербальну комунікацію.

Знакова система вербальної комунікації – природна звукова мова, система фонетичних знаків, що включає два принципи: лексичний і синтаксичний. Мова є найуніверсальнішим засобом комунікації, оскільки при передачі інформації за допомогою мовних знаків найкраще зберігається сенс повідомлення. Цьому, між тим, має сприяти високий ступінь розуміння ситуації усіма учасниками комунікативного процесу.

Взагалі щодо використання мови як деякої знакової системи в процесі комунікації справедливо все те, що говорять про суть комунікації в цілому. При характеристиці діалогу важливо весь час мати на увазі, що його ведуть між собою особистості, які націлені на вигідну розв'язку комунікативної ситуації, а діалог є активною, двосторонньою взаємодією цих комунікантів. В іншому випадку буде порушена найважливіша умова успішності вербальної комунікації – розуміння сенсу того, що говорить опонент, а в результаті - розуміння, пізнання іншої особистості.

Отже, вербальна комунікація є самостійною ланкою комунікативного процесу, але не завжди може адекватно сприйматись самостійно через те, що вона прямо пов'язана з особистісними характеристиками мовця.

1.2.2. Невербальна комунікація

Невербальна комунікація – це передача інформації без використання слів. Вона включає специфічні візуальні, сенсорні та звукові сигнали. Паралінгвістичний аспект становить інтерес для мовознавства тільки в поєднанні з вивченням вербального спілкування. Випадок так званого чисто немовного спілкування лежить уже поза сферою лінгвістики і паралінгвістики, і знаходиться на кордоні психології з фізіологією [12]. Саме тому в цій праці буде розглянуто невербальне спілкування в симбіозі з вербальним.

Історія вивчення невербального спілкування бере свій початок в науковій праці відомого вченого Чарльза Дарвіна «Вираження емоцій у людей та тварин» (1872). Сучасні дослідження цього виду комунікації охоплюють галузі таких наук, як лінгвістика, семіотика та соціальна психологія.

Різні дослідження виділяють існування широкого спектру різновидів невербального спілкування. В таблиці, що була складена за попередніми результатами дослідження, приведено відносно стислий їх перелік (див. додаток А, табл. А.1)

Часто припускають, що невербальне спілкування – це особливе уміння. В ньому і справді є декілька складних моментів, що стають перепонами для людей, що не є носіями мови:

- 1) невербальне спілкування, як і мова, має форму та функції, тому важко навчитись правильно використовувати мову тіла іншої країни;
- 2) засоби невербального спілкування зазвичай важко прямо перекласти чи розтлумачити, що призводить до непорозуміння та невдач у міжкультурному спілкуванні. Саме тому подальший розвиток науки про паралінгвістику є вкрай необхідним.

Так само як і мовні одиниці, деякі паралінгвістичні експресії мають декілька функцій (щось на кшталт паралінгвістичної полісемії), в той час як невербальна комунікація загалом виконує три головні функції відповідно до Аргайла:

- вираження емоцій – передача ставлення та почуттів (але не ідей);
- вираження особистих ставлень, що супроводжують мовлення, в процесі обміну репліками між спікером та слухачем – визначення контактності;
- самопрезентація певного індивіда. [13]

Приклади щодо форми невербальної комунікації та функцій, які вона виконує наведені в таблиці (див. додаток Б, табл. Б.2)

Невербальні сигнали прямо залежать від культури. Непорозуміння може виникати в зв'язку з тим, що функції паралінгвістичних форм варіюються залежно від культури, хоча існують певні універсальні види, такі як посмішки, сміх, невдоволений вираз обличчя. Виникають певні різновиди форм відносно віку та

статі. Невербальне спілкування має тенденцію бути відносно відкритим для інтерпретації, в той час як його вплив на людину часто залежить від характеру і світосприйняття слухача, особливо, коли не зрозуміло, чи є посил навмисним або підсвідомим. Загальнолюдські риси в цій прагматиці будуть універсальними для конкретних систем. Наприклад, жести як такі – це загальні якості, характерні для функціонування звукової мови, але особлива система жестів буде відноситись до даного національного характеру паралінгвістичних засобів, бо вона в кожній мові, у кожного народу набуває свого особливого самостійного сенсу.

Вивчення національних особливостей паралінгвістичних форм, що беруть участь в мовному спілкуванні, є тому такою ж необхідністю, як і вивчення самої мови.

1.3. Ключові невербальні сигнали або форми.

1.3.1. Кінесика

До кінесичних засобів відносяться так звані «суб'єктні фактори», тобто виділення, підкреслення за допомогою різних рухів і вказівок мовця. Вони називаються ситуаційними маркерами. Необхідно відзначити, що в даному випадку під цим визначенням маються на увазі тільки явища паралінгвістичні за своїм походженням, бо до характеристики ідіолекту суб'єкта не будуть відноситися всі ознаки його фізичної (біологічної) природи, що не можуть бути проаналізованими в сфері паралінгвістики і є відірваними від процесу вербальної комунікації [14]. До кінесики відносяться такі види невербальної комунікації: окулесика, міміка, пози, жести, статура, гаптика, проксеміка.

1.3.1.1. Окулесика

Очний контакт в англійській лінгвокультурі може вказувати на інтерес, увагу, зацікавленість. Більше того, встановлення очного контакту з аудиторією підвищує довіру до мовця. З огляду на те, що для більшості людей домінантним є саме

зорове відчуття, контакт за допомогою очей є надзвичайно важливим видом невербального спілкування в англійських країнах. Контакт очима є необхідним інструментом для забезпечення плавного потоку бесіди та відповідної оцінки реакції співрозмовника. Елементи окулесики інколи можуть замінити не тільки одну репліку, але й цілий абзац монологу.

1.3.1.2. Міміка

Як і інші засоби невербальної комунікації, певні вирази обличчя є універсальними. Вираження почуттів щастя, горя, злості, подиву, страху, відрази на обличчі майже не різняться по всьому світу (див. додаток Б, рис. Б.1). Варто пам'ятати, що мімічні особливості невербального спілкування англійців є більш нейтральними, ніж в українській лінгвокультурі. Посмішка, наприклад, є виявом ввічливого ставлення, але аж ніяк не завжди особистої приязні.

1.3.1.3. Поза, жести, статура

Багато дослідників вказували на те, що людина як біологічний вид зберігає в собі ознаки тваринного характеру і в системі засобів комунікації (поза, жести, статура, гаптика), але всі ці форми, по-перше, існують у індивіда одночасно зі звуковою мовою, а по-друге, ніколи її не замінюють. В Англії поза при говорінні і рухи тіла є індикатором основних якостей людини та її характеру, тому дуже велика увага приділяється положенню рук і ніг.

Руки: міцно стиснуті руки свідчать про те, що людина знаходиться під впливом надмірного тиску. Можливо буде важко достукатись до неї через цю напругу або незгоду. Індикаторами авторитету та старшинства буде поза стоячи із закладеними за спину руками.

Руки та ноги: Схрещені руки та ноги мають тенденцію сигналізувати про захист. Вони, здається, служать таким собі захисником проти неочікуваного нападу або ж видають фіксовану позу, яку ніхто не зможе зрушити. Навпаки, коли

руки широко розставлені та направлені до співрозмовника говорять про відкритість та визнання.

В англійській невербальній традиції основну роль грають такі компоненти жестів руки як положення і орієнтація долоні: – «долоня вгору» (palms up) - «долоня вниз» (palms down), перше виражає невпевненість і доповнюється словами «I think», «I suppose», друге символізує повну впевненість в правдивості інформації.

Постава може демонструвати внутрішню відкритість (повернутість голови і тіла у бік співрозмовника, нахилений тулуб уперед, вільні плечі) і внутрішню замкнутість (відхилення спини назад, схрещення рук на грудях, переплетення пальців); домінування (нависання над партнером, руки на плечі співбесідника) і залежність (погляд знизу, згорбленість); гармонію у спілкуванні (однакові постави тіла, зверненість їх назустріч одна одній, розслабленість м'язів) або протистояння (стиснуті кулаки, руки на паску, плечі спрямовані вперед). Постава – звичне положення тіла людини під час сидіння, ходіння тощо; властива манера триматися. [3, с.194]

1.3.1.4. Гаптика – тактильна чутливість

Торкання як вид комунікації включають рукостискання, тримання за руки, поцілунки (щік, рук, губ), поплескування по спині або по плечу, «дай п'ять», легке торкання руки. Підтекст будь-якого тактильного елемента надзвичайно залежить від ситуативного контексту, взаємин між співрозмовниками, манери тактильного дотику. Наприклад, тверде рукостискання (firm handshake), невпевнений боязкий удар по плечу (a timid tap on the shoulder), теплі обійми (a warm bear hug), а втішне переконливе поплескування по спині (reassuring pat on the back), вираження опіки рукою покладеною на голову (a patronizing pat on the head), контрольний потиск руки (a controlling grip on your arm). В англійській лінгвокультурі через проксемічний бар'єр гаптичні знаки дещо більш стримані, ніж в українській.

1.3.1.5. Проксеміка

Проксеміка – це невербальне вчення про простір та дистанцію між співрозмовниками. Концепція існування міжсуб'єктного простору полягає в тому, що кожна людина займає свій особистий простір під час спілкування, та не дозволяє його (простір) порушувати без її дозволу. Існує певна класифікація міжсуб'єктних зон для представників англійської лінгвокультури: інтимна: (до 2 футів), зона, зазвичай орієнтована на близьких друзів або родичів; персональна (0,5 м-1, 2м) соціальна (1,2 м – 3,6 м) громадська (3,65м і більше). Персональний простір в Англії називається «bubble».

1.3.2. Фонація

В даний час увагу лінгвістів зосереджено головним чином на вивченні лінгвістичних засобів біологічного походження, що повноцінно використовуються в процесі комунікації, в тому числі, на фонацію – вчення про невербальні можливості голосу. Фонація як явище в цілому фізичне, пов'язане з усіма властивостями голосового апарату людини, виявляє ознаки, які властиві насамперед суб'єкту як фізичному індивіду. Загальні фонаційні ознаки, такі як сила голосу, тембр, обертони, швидкість мовлення за своєю природою пов'язані з фізіологічними особливостями суб'єкта і залежать від його психічного стану, вони завжди супроводжують мовну артикуляцію і є зовнішнім показником фізичного стану суб'єкта. Іншими словами, фонація людини об'єднує індивідуально-фізичні якості артикульовані у мові у всіх її варіантах і власне мовні-фонематичні властивості мовлення [20].

Парамова може змінювати значення мовних висловлювань. Вокальний аспект стосується звуків які проголошуються: інтонація, ритм, наголос, гучність, сила. Парамова включає вигуки («Um», «Uh», «Err», «Ah», «Errah»), вставні слова «like», « I mean», « whatever», « well», « actually», перепитування: «Know what I mean?» «You know?», « Right?», « Okay?», « Get it?» [21]

Фонація включає перелік певних мовленнєвих ознак:

– види голосового мовлення (vocal characterizers), включають сміх, плач, бурчання, скигління, ниття, позіхання. В різних культурах всі вони несуть абсолютно різні повідомлення. Наприклад, хихикання може означати ніяковість, замішання, або ж навпаки зверхність.

– звукові ознаки (vocal qualifiers), а саме сила, висота, тон звуку, а також ритм та темп. Гучність голосу може свідчити або про силу або про слабкість співрозмовника. Вона може вказувати на впевненість, авторитетність, а ще на неввічливість або ж втрату контролю над емоціями. Тонем голосу можна виражати сарказм, гнів, прихильність. Варто зазначити, що в англійській мові в залежності від типу питання (загальне або спеціальне) інтонація повинна бути висхідній або низхідною. В українській мові чіткої диференціації типів питань і інтонації немає, тому використання висхідного тону може мати різну психоемоційне забарвлення, що ускладнює аналіз іноземних зразків фонаційного аспекту.

Слова-розподілювачі (vocal segregates: un-huh, shh, uh, ooh, mmmh, humm, eh, mah, lah) виражають формальність розмови, прийняття точки зору співрозмовника. Ці звуки краще за слова виражають акцент на чомусь, зацікавленість, розуміння, невпевненість.

В таблиці В.1 наведені приклади взаємозв'язку голосових команд і жестів, що їм відповідають. Це пояснює твердження про те, що всі аспекти невербального спілкування тісно зв'язані між собою і є однією добре налагодженою системою. В англійській мові жести часто випереджають слова, що в деяких випадках ускладнює сприйняття основних послань співрозмовника. (див. Додаток В, табл.В.1)

РОЗДІЛ 2

СИМБІОЗ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ ЕКСЦЕНТРИЧНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ТИПОВОГО «АНГЛІЙСЬКОГО ДИВАКА»

2.1. Характеристика ексцентричної особистості і ексцентричного висловлювання в англomовному суспільстві

Ексцентричність – це психологічна характеристика особистості, яка відрізняється нетиповістю поведінки, і дослідженню якої присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних учених. Багатогранність природи і специфіки даного явища обумовлює наявність різних підходів до його вивчення. Ексцентричні висловлювання формують характер людини і роблять його основним видом симбіозу вербальної і невербальної сфер спілкування.

У сучасній науці існує проблема розподілу провідної і другорядної ролей між вербальними і невербальними засобами спілкування. У зв'язку з цим виникає складність при розстановці пріоритетів в аналізі ексцентричної поведінки в процесі спілкування, а саме які з досліджуваних засобів спілкування, вербальні чи невербальні, дадуть найбільш точний і повний результат. Завдання цього розділу – проаналізувати як вербальні, так і невербальні знаки в спілкуванні ексцентричної особистості (типажу, на якому частіше за все будуються відомі художні твори) і дати характеристику симбіотичним зв'язкам орієнтуючись на основні виражальні засоби реалістичної прози.

У роботі присвяченій культурній ідентичності С. Холл зазначає, що формування модерного суспільства дало поштовх для розвитку індивідуалізму і посиленню потреби в самоідентифікації особи. Цей процес самовизначення не є вродженим, а розвивається і ускладнюється протягом усього життя людини, яке визначається навколишнім середовищем людини і мовою, якою вона розмовляє. [22.с.19]. У зв'язку з цим виникає питання про те, що становить специфіку британської національної картини світу, від якої залежать формування індивідуальної картини світу та її вплив на реалізацію мови в мовленні.

Британська дослідниця В. Керрол відзначає, що ексцентричність мовлення як одна з численних рис, що складають англійський національний характер, зародилася не раніше, ніж на початку XIX століття в науковому середовищі вчених, які сприймалися суспільством як маргінали в зв'язку з оригінальністю їх ідей і життєвих позицій, які «переступали межі, встановлені суспільством та культурою» [23. с.4] У наукових роботах ексцентричну особистість часто називають «англійським диваком». В цілому саме на основі цього типажу найзручніше аналізувати процеси взаємодії різних засобів спілкуванні, які у житті англійця створюють один цілісний лінгвістичний тип взаємодії з навколишнім середовищем.

Для ілюстрації взаємодії вербального і невербального спілкування у англійському середовищі був обраний твір Бернарда Шоу «Пігмаліон» і його головний ексцентричний герой – професор Хіггінс.

2.2. Ексцентрична поведінка як лінгвістичний контраст з нормою

У процесі формування громадських норм поведінки склався кодекс правил ведення британського діалогу. В якості головних специфічних рис англійської лінгвокультури виділяють:

- недоречність категоричного вислову своєї думки;
- дотримання надзвичайної ввічливості;
- пошук зручного моменту і відповідних розмовних формул для переривання мови співрозмовника / вступу в діалог [24. с. 34].

Комунікативна поведінка ексцентричної мовної особистості, обумовлена її картиною світу, становить різкий контраст з цими нормами. В цьому дослідженні розглядається три види контрасту з нормою: синтаксичний, фонаційний і невербальний, хоча при детальному аналізі ідіолекту їх виокремлюється значно більше.

2.2.1. Контраст норми і ексцентричної мови героя: синтаксичний аспект.

Яскравою ілюстрацією синтаксичного контрасту, який складає ексцентрична мова героя твору з літературно-мовною нормою, є наступний приклад з промови героя п'єси Дж.Б. Шоу «Пігмаліон» професора Хігінса: «*HIGGINS [formally]. Damn Mrs Pearce; and damn the coffee; and damn you; and [wildly] damn my own folly in having lavished my hard-earned knowledge and the treasure of my regard and intimacy on a heartless guttersnipe*». У даному прикладі спостерігаємо класичну структуру синтаксичного паралелізму, втілену за допомогою групи однотипних синтаксичних одиниць, організованих за принципом градації («*damn Mrs Pearce*», «*damn the coffee*», «*damn you*», «*damn my own folly*»). Однак аналізоване нами висловлювання становить контраст із традиційною реалізацією даної синтаксичної структури: по-перше, офіційним тоном вимовляється лексема *damn*, яка не належить до офіційно-ділового стилю, а по-друге, дане висловлювання – мова професора лінгвістики, представника найвищого, елітарного, типу мовної культури, яка в даному варіанті зближується з мовою представників нижчих прошарків населення і ненавмисно викликає в оточуючих ефект комізму.

Або ще один вербальний приклад: звертаючись до Елізи Дуліттл, Хігінс каже: «*Yes, you squashed cabbage leaf, you disgrace to the noble architecture of these columns, you incarnate insult to the English language: I could pass you off as the Queen of Sheba*». У цьому вислові мова професора відповідає таким характеристикам даного типу мовної культури, як логічність, дотримання норм літературної мови, володіння функціональними стилями рідної мови, здатність контролювати свою мову в її процесі (тематичний і стилістичний самоконтроль), вміння використовувати знижену лексику і фразеологію в експресивних цілях, але своєю епатажністю і дивакуватістю становить контраст з такими критеріями як некатегоричність в оцінках, дотримання етичних норм спілкування і повага до співрозмовника.

Мова професора Хігінса як правило граматично і фонетично правильна, лексично багата. Однак іноді його мова навмисно стає примітивною і безграмотною, схожою на мова представників нижчого класу. Наприклад, в гостях у матері між професором і Фредді, сином подруги місіс Хігінс, зав'язується наступна розмова: «*HIGGINS [looking at him much as if he were a pickpocket]. I'll take my oath Ive met you before somewhere. Where was it? Freddy. I dont think so. HIGGINS [resignedly]. It do not matter, anyhow. Sit down*». Підкреслюючи презирливе ставлення до Фредді, Хігінс свідомо порушує норми вживання негативної форми дієслова 3 особи однини в теперішньому часі. В той самий час низкою невербальних сигналів, таких як «*looking at him much as if he were a pickpocket*», Хігінс підкреслює зверхнє ставлення до небажаного гостя. Або інший приклад: «*DOOLITTLE. Henry Higgins, thanks to your silly joking, he leaves me a share in his Pre-digested Cheese Trust worth three thousand a year on condition that I lecture for his Wannafeller Moral Reform World League as often as they ask me up to six times a year. HIGGINS. The devil he does! Whew! [Brightening suddenly.] What a lark!*». Дана репліка професора – яскравий приклад ексцентричного висловлювання представника елітарного типу мовної культури. Спілкуючись з неписьменним батьком Елізи, представником лондонських низів, напускаючи на себе важливість, Хігінс, відмінно володіючи різними функціональними стилями англійської мови, навмисно уподібнює свою промову промові представників фамільярно-розмовного та жаргонно-просторічного типів мовної культури, демонструючи відмінне володіння одним з найвідоміших лондонських просторіч – кокні.

2.2.2. Фонаційний аспект

До даної класифікації додамо ще один важливий пункт – це контраст норми і ексцентричної мови героя в техніці мови мовця (дихання, темп і сила промови, висота голосу, дикція, логічний наголос): паралінгвістичний фонаційний невербальний аспект.

Цей аспект докладно ілюструє наступна сцена: ексцентричний професор Хігінс, дружелюбно розмовляючи з одним з гостей вечора про свого суперника в лінгвістиці, зауважує: «*He can learn a language in a fortnight – knows dozens of them. A sure mark of a fool. As a phonetician, no good whatever*». У цьому прикладі ми зустрічаємо кілька односкладних неповних речень, самостійних або тих, що входять до складу складного безсполучникового речення. Вони надають мові професора ритмічність, очевидно вимовляються чітко і, досить імовірно, у швидкому темпі, а також ясно розставляють логічні наголоси в межах всієї фрази. Безумовно, дана техніка усного мовлення є нетрадиційною для комунікації членів вищого британського суспільства, відомого своєю надзвичайною ввічливістю.

Оскільки в пориві гніву або в нападі роздратування людина зазвичай не приділяє увагу вибору мовних засобів, можна стверджувати, що дані фрази були виголошені професором несвідомо, але вони, безумовно, викликають реакцію подиву на настільки нетрадиційний спосіб поведінки.

2.2.3. Невербальний аспект

Ще один важливий аспект лінгвістичної ексцентричної особистості – зображення невербальних сигналів, що так або інакше створюють разом з вербальними один лінгвістичний потік. В даному підрозділі можемо навести приклади, в яких невербальна комунікація є домінантною – тобто, безпосередньо формує процес міжособистісної взаємодії.

Таким чином бачимо, що у формуванні ексцентричної поведінки невербальні знаки грають одну з провідних ролей. Наприклад:

- 1) HIGGINS. Oh Lord! [*He rises; snatches his hat from the table; and makes for the door; but before he reaches it his mother introduces him*]. Кінесичні сигнали професора показують його роздратування небажаним візитом гостей матері. Рвучкий жест підкріплений характерним для Хігінса викриком, що є однією з основних складових його ексцентричного висловлювання.

2) MRS. EYNSFORD HILL. Your celebrated son! I have so longed to meet you, Professor Higgins.

HIGGINS [*glumly, making no movement in her direction*] Delighted. [*He backs against the piano and bows brusquely*].

MISS EYNSFORD HILL [*going to him with confident familiarity*] How do you do?

HIGGINS [*staring at her*] I've seen you before somewhere. [*Drearily*] It doesn't matter. You'd better sit down.

MRS. HIGGINS. I'm sorry to say that my celebrated son has no manners. You mustn't mind him.

Тут бачимо типовий приклад комунікації через невербальний канал, що характеризується окулесичними знаками «*staring at her* – втупившись в неї», які означають вкрай презирливе ставлення до Клари. Зверхня і самовпевнена поведінка професора підкріплюється також кінесичними невербальними знаками, такими як рвучка хода і відсутність комунікативної спрямованості, що справляє в цілому негативне враження.

3) HIGGINS [*sulkily*] Sorry.

He goes to the divan, stumbling into the fender and over the fire-irons on his way; extricating himself with muttered imprecations; and finishing his disastrous journey by throwing himself so impatiently on the divan that he almost breaks it. Mrs. Higgins looks at him, but controls herself and says nothing. A long and painful pause ensues.

Це – типовий вияв хвилювання і злості даної ексцентричної особистості. Безладні метушливі рухи і кислий вираз обличчя видають справжні почуття Хіггінса за його маскою зухвалості і самовпевненості.

4) Також можна навести багато прикладів типової невербальної поведінки, що проявляється в просодичних знаках: HIGGINS [*with a crow of triumph*] Aha! Just so. A-a-a-a-ahowoooh! A-a-a-a-ahowoooh! Victory! Victory! [*He throws himself on the divan, folding his arms, and spraddling arrogantly*].

Бачимо, що невербальні сигнали в цих випадках викликають негативну реакцію оточення, адже вони видають нестриманий і різкий характер Хігінса, хоча він намагається приховати свої емоції. Ремарки автора, а саме невербальна комунікація, в таких випадках допомагають акторам краще передати ексцентричну особистість героя.

2.3. Комунікації співпраці і антагонізму як основні приклади симбіозу вербальних і невербальних засобів спілкування

Загальні механізми породження та здійснення комунікації співробітництва та комунікації антагонізму обумовлені емоційним станом людини, викликаним і реалізованим в прояві певних позитивних чи негативних почуттів і емоцій. Емоції знаходять найбільш яскраве втілення в специфіці реалізації мовної особистості, тісно пов'язаної як з динамічним емоційним станом мовця, так і з його статичними особистісними характеристиками. Розглянемо специфіку поведінки ексцентричної особистості і особливості мовної особистості ексцентрика в процесі комунікації співробітництва та комунікації антагонізму.

2.3.1. Комунікації співпраці професора Хігінса

Поведінка ексцентричної особистості і звичайної людини у процесі взаємовигідних комунікацій значно різниться. Це можна проілюструвати на прикладі діалогу матері і професора перед приходом Елізи. Значний акцент тут робиться не на вербальні сигнали, що містять у собі ненормовану лексику і не притаманні представникам елітарного класу звернення до матері, а саме на невербальні сигнали, які вказують на збудження і незвичний внутрішній стан ексцентричного героя:

HIGGINS. Oh bother! [*He throws the hat down on the table*] – кінесичний сигнал значного занепокоєння.

MRS. HIGGINS. Go home at once.

HIGGINS [*kissing her*] I know, mother. I came on purpose. – гаптичний жест спрямований на позитивне сприйняття адресантом – матір'ю – комунікативного сигналу.

MRS. HIGGINS. But you mustn't. I'm serious, Henry. You offend all my friends: they stop coming whenever they meet you.

HIGGINS. Nonsense! [*He sits on the settee*].

В ремарках Б. Шоу фокусує увагу на кінесичних невербальних сигналах Хігінса, що демонструють його хвилювання і втрату внутрішньої рівноваги. Цей стан не залежить від вербальних сигналів мовця, але він чітко відображається у мовному сигналі мовця-співробітника (матері):

HIGGINS. Oh, I can't be bothered with young women. My idea of a loveable woman is something as like you as possible. [*Rising abruptly and walking about, jingling his money*

and his keys in his trouser pockets] Besides, they're all idiots.

MRS. HIGGINS. Do you know what you would do if you really loved me, Henry? Stop fidgeting and take your hands out of your pockets. [*With a gesture of despair, he obeys and sits down again*] (невербальний прояв покори для подальшого ведення діалогу з метою співробітництва).

Отже, на прикладі Хігінса бачимо, що правильно передати конкретну інформацію за допомогою мови в комунікації співпраці допомагають багато факторів регуляції спілкування: цільовий зміст промови, особистісні статуси мовця і слухача, властивості каналу зв'язку, і, одне з найголовніших, невербальний аспект. У комунікації співпраці ексцентричної особистості функціонування даних факторів характеризується дивакуватістю і незвичністю для певної мовної ситуації і, як наслідок, становить контраст з нормою, викликаючи у оточуючих сильну позитивну або негативну реакцію свідомо чи несвідомо щодо мовця.

2.3.2. Комунікація антагонізму професора Хігінса

В основі комунікації антагонізму лежить агресивно-конфліктна взаємодія її

учасників, обумовлена наявністю певної ворожості між ними та їх неприйняттям один одного. У суміші вербальних і невербальних знаків розкриваються основні психологічні аспекти зародження, розвитку і функціонування антагонізму, що лежить в основі процесу комунікації.

Так, наприклад, ексцентричний професор Хіггінс, який вирішив провести експеримент і зробити досконалою мову квіткарки Елізи, бере її до себе в будинок, в зв'язку з чим економка місіс Пірс зауважує, що необхідно приділяти велику увагу її охайності і вчити її жити в чистоті. Професор погоджується: «Certainly. Quite right. Most important». Три простих непоширених речення в структурі даної конструкції являють собою неповні речення, ритмічно організовані так, що передають, з одного боку, рішучий настрій професора, а з іншого – це проціджена крізь зуби фраза, що висловлює огиду, яку відчуває педантичний професор стосовно брудної неосвіченої квіткарки.

Однією з рис ексцентричної особистості є набір домінантних ознак, що так чи інакше впливають на поведінку іншого комуніканта:

LIZA (*looking fiercely round at him*). I would not marry you if you asked me; and youre nearer my age than what he is. Higgins (*gently*). Than he is: not "than what he is."

LIZA (*losing her temper and rising*). I'll talk as I like. Youre not my teacher now. Так даний текстовий фрагмент ілюструє агресивне неформальне спілкування мовців. Виходячи зі змісту реплік комунікантів, очевидно, що агресивність задається героїнею, яка відчуває злість до Хіггінса. У даному прикладі ця емоція виражена у репліці «*I'll talk as I like. Youre not my teacher now*», в якій закладене небажання героїні підкорятися правилам, що встановлюються героєм. Відзначимо, що дана репліка звучить як протест, про що свідчить наявність порівняння «*as I like*», де логічний акцент робиться на лексемі I. Промовисте небажання підкорятися демонструє, що Еліза знаходиться в позиції залежної поруч з опонентом. Отже, в комунікації з ексцентриком соціальною ознакою героїні є положення підпорядкування, що робить її вербально залежною від реакції Хіггінса.

Домінантні ознаки професора як ексцентричної особистості виявляються і в цьому епізоді: LIZA [gives a suffocated scream of fury, and instinctively darts her nails at his

face] !!!

HIGGINS [*catching her wrists*] Ah! would you? Claws in, you cat. Sit down and be quiet. [*He throws her roughly into the easy-chair*].

LIZA [*crushed by superior strength and weight*] Whats to become of me?

HIGGINS. How the devil do I know whats to become of you?

LIZA. You dont care. You wouldnt care if I was dead. I'm nothing to you—not so much as them slippers

HIGGINS [*thundering*] T h o s e slippers.

LIZA [*with bitter submission*] Those slippers. I didnt think it made any difference now. *A pause. Eliza hopeless and crushed. Higgins a little uneasy.*

Антагоністичний настрій швидко передається Хіггінсу, його лінгвістичний посыл тепер складається не тільки з гнівної вербальної частини, але і з невербальних знаків вибуху агресії: «*catching her wrists, throws her roughly into the easy-chair, thundering*», що викликає відповідну реакцію в ініціатора конфлікту: LIZA [*crushed by superior strength and weight*]. Бачимо також, що висловлені мовною особистістю негативні почуття складають контраст з нормою і несвідомо викликають сильну негативну реакцію у читача.

Є уривки, де комунікація сторін відбувається лише за допомогою невербальних засобів. В ході розмови Хіггінс навмисно зосереджується на поїданні яблука, дзеньканні ключами, ігноруючи окулесичні сигнали Елізи (див. Додаток Д)

Отже, комунікація антагонізму ексцентричної особистості є різновидом агресивно-конфліктної взаємодії людей, обумовленого певними негативними емоціями і почуттями, з метою обміну інформацією, думками чи почуттями за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, але головним чином – мови, яка дивакуватістю і незвичністю мовних елементів в її структурі складає контраст з нормою і викликає у співрозмовника і слухачів сильну позитивну або негативну реакцію.

Як і в комунікації співпраці, в комунікації антагонізму є фактори регуляції спілкування (цільовий зміст промови, соціальні статуси комуніканта і слухача, особливості каналу зв'язку), які обумовлюють процес адаптації мови, її найбільш

коректного (з точки зору мовця) мовного оформлення і правильного розуміння адресатом. Специфікою функціонування факторів регуляції комунікації антагонізму ексцентричної особистості є контраст, який вони складають з нормою, і свідомо чи несвідомо викликана позитивна чи негативна реакція з боку адресата повідомлення.

ВИСНОВКИ

Невербальними формами спілкування є жести, міміка, постави людей як прояви їхнього стану, почуттів, психологічних установок. Уміння читати ці безсловесні сигнали допомагає зрозуміти істинність чи неправдивість інформації, поданої у словесній формі. Засоби невербальної комунікації виконують інформативну, контактну, координаційну, емотивну функції, функцію розуміння сенсу повідомлення, встановлення зв'язку та функцію впливу. Цей факт є надважливим як для індивідуального, так і для групового спілкування. Уміння читати мову тіла дає можливість зрозуміти істинні значення слів того, хто говорить, адже в англійській мові невербальне спілкування тісно пов'язане з вербальним, його не можна ігнорувати в процесі комунікації, адже в цій культурі воно означає навіть більше, ніж сказані слова, особливо, якщо перед вами – контраверсійна ексцентрична особистість.

Ексцентричність як психологічна характеристика особистості визначає особливості ексцентричного ідіолекту. Вона зародилася ще в давнину і розвивалася протягом всієї історії людства, набуваючи в різних країнах специфічних національних рис. Англійські ексцентрики викликають великий інтерес у оточуючих і по праву займають лідируючі позиції серед європейських націй. Дивакуватість, свідоме чи несвідоме бажання викликати у оточуючих сильну реакцію контрастом своєї поведінки з традицією, в якій закріплена загальна норма, формувалася і розвивалася в тісному взаємозв'язку з особливостями географічного положення і історичною долею Британії. Досягнувши апогею в XIX столітті, явище англійської ексцентричності не втрачає своєї актуальності і в наші дні, про що явно свідчать новини, що приходять до нас з Туманного Альбіону і в багатьох випадках полягають саме у ексцентричних висловлюваннях англійців.

Найкращим ресурсом для вивчення англійської ексцентричної мовної особистості є драматичні тексти англійської літератури. У них найбільш очевидний контраст, який становить ексцентричний ідіолект в порівнянні з нормальним ідіолектом. Він може виражатися в чотирьох аспектах: у структурі

мови; в поняттях, образах і символах, що зустрічаються в мові; в різноманітних ситуаціях спілкування, представлених в різних частинах художнього твору; в техніці мови, а особливо – в невербальному спілкуванні, особливості якого виражаються в авторських ремарках і в особливій пунктуації.

Специфіка комунікації співпраці та комунікації антагонізму ексцентричної особистості полягає в тому, що вона свідомо чи несвідомо порушує норми комунікації. Контраст з традицією становить реалізація в процесі спілкування базових почуттів та емоцій ексцентричної особистості, які спочатку лежать в основі вибору типу комунікації і створюють певну установку на розгортання стратегії мовної поведінки, а також раптова емоційна реакція, спровокована отриманим повідомленням.

На основі проведеного дослідження було встановлено основні риси ексцентричної особистості професора Хіггінса з п'єси Б. Шоу «Пігмаліон», а найголовніше – в даній роботі було визначено роль невербальних засобів у формуванні комунікативного каналу індивіда, як окремо, так і в симбіозі з вербальними засобами. Також була досліджена специфіка ексцентричного висловлювання, що становить стилістичний контраст із стандартною англійською мовою в комплексі з кінетичними і фонаційними знаками. Це пояснює нерозривний зв'язок невербального і вербального каналів у формуванні загального комунікативного процесу.

На основі аналізу різних комунікативних ситуацій антагонізму та співпраці було виокремлено ряд ознак, характерних для ексцентрика-домінанта, що викликає складну реакцію на свою поведінку у комуніканта-опонента. У розглянутих текстових фрагментах діалогів чітко прослідковується невербальна сила Хіггінса, яка часто контрастує з його словами, що пояснює здатність ексцентрика маніпулювати діями і словами співбесідників .

Таким чином, комплексне вивчення ексцентричної мовної особистості показало, що, будучи унікальним ідіолектом конкретної ексцентричної особистості, вона знаходить свою реалізацію в ексцентричних втіленнях вербальних і

невербальних засобів, що є лакмусовим папірцем, який виявляє специфіку симбіозу цих комунікативних каналів в англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич, Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики [Текст]: підручник /Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Богданов В.В. Речевое общение. Прагматические и семантические аспекты: Учеб. пособие. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1990. – 88с.
3. Голощук С. Л. Реалізація невербальних засобів спілкування у спонукальному дискурсі // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – Суми, 2007
№ 1. Т. 2.
4. Кнапп М. Л. Невербальные коммуникации – М., 1978.
5. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика. Язык тела и естественный язык. – М., 20021.
6. Wardhaugh Ronald. How Conversation Works. Basil Blackwell Publisher, Ltd., – Oxford, 1985. – 230 p.
7. Basic Principles of Successful Communication // Proc. 2nd National TESOL-Ukraine Conf. “The Art and Science of TESOL”. – Vinnytsia: TESOL-Ukraine. – 1997. – P. 84–91.
8. Славова Л.Л. Комунікативні невдачі в англomовному спілкуванні: паралінгвістичний аспект // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. – Сер. Філологія. – 2000. – Т. 3. – 173 с.
9. Шаховський В.И. О роли эмоций в речи // Вопросы психологи. – 1991. – С. 110-112
10. Селіванова, О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми [Текст]: підручник / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
11. А. Barbara. Nonverbal communication. “Journal of communication” 1963
[Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.readcube.com/articles/10.1111%2Fj.1460-2466.1963.tb02100.x?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com&purchase_site_license=LICENS E_DENIED

12. M. Argyle. "Bodily Communication". Intl Universities Pr Inc; 2nd edition, 1990– [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=79OmujZ09DAC&hl=uk>
13. G.L. Trager. Paralanguage: A First Approximation. Studies in Linguistics, 13 (1958), 1-15.
14. Анисимова Е.Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов) // Вопр. языкознания. – 1992. - №1. – С.71-79.
15. Богданов В.В. Функции вербальных и невербальных компонентов в речевом общении // Языковое общение: Единицы и регулятивы: Межвуз. сб. науч. тр. / Калининск. гос. ун-т. – Калинин. - 1987. – С.18-25.
16. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации. – М.: Наука, 1980. – 104с.
17. Падучева Е.В. Прагматические аспекты связности диалога // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1982. – Т. 41. №4. – С.304-313.
18. Серякова И.И. (1988). Лексико-семантические и коммуникативно-функциональные особенности языковых единиц, описывающих невербальное средство коммуникации "голос" в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук. – К., 1988. – 19с.
19. Шевченко А.И. Прагматическая обусловленность номинаций невербальных компонентов коммуникации в англоязычном художественном тексте: Автореф. дис... канд. филол. наук. – К., 1987. – 23с.
20. D.A. Crystal. The linguistic status of prosodic and paralinguistic features Department of Linguistic Science, Faculty of Letters, The University of Reading, 1963. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<file:///C:/Users/555/Downloads/Linguistics47.pdf>
21. Глазунов С.М. Паралингвистические средства в структуре английского языка // Язык и культура: Третья международная конференция. Тезисы докладов. – К. – 1994. – С.49-50.22. Hall S. The question of cultural identity: Modernity and its Future. — Cambridge: Polity Press, 1992. – [Электронный

ресурс]. – Режим доступа: <http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Hall-Identity-Modernity-1.pdf>

22. Hall S. The question of cultural identity: Modernity and its Future. — Cambridge: Polity Press, 1992. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.academia.edu/4362995/Hall_S._-_Questions_Of_Cultural_Identity

23. Carroll V. Science and Eccentricity. Collecting, Writing and Performing Science for Early Nineteenth-Century Audiences — London: Pickering & Chatto (Publishers) Ltd, 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=NuUvCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

24. Цатурова И.А., Краснощекова Г.А. Культура англоязычных стран. -2008. – 166с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/584106/>

25. Shaw K. The mammoth book of oddballs and eccentrics. New York: Carroll & Graff, 2000. — 513с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.amazon.com/Mammoth-Book-Oddballs-Eccentrics-Books/dp/0786707240>

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

<http://www.bartleby.com/138/>

<https://www.phon.ucl.ac.uk/courses/plin/plin2108/week9.php>

<http://cheloveknauka.com/yazykovaya-manifestatsiya-zhestov-ruk-v-dialogicheskom-diskurse>

<http://manme.ru/psixologiya/neverbalni-zasobi-komunikac.html>

[http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2004/4\(63\)/4\(63\).zip](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2004/4(63)/4(63).zip)

<http://cyberleninka.ru/article/n/rechevaya-ekstsentrichnost-v-kommunikatsii-antagonizma>

file:///C:/Users/193/Downloads/kooperativnye-kommunikativnye-strategii-i-taktiki-kak-sredstva-garmonizatsii-angliyskogo-delovogo-diskursa.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Ключові невербальні сигнали або форми

Кінесика (kinesics)	Рухи тіла (потискання, рухи очей, зміни кольору обличчя, тупання ногою, постукування пальцями).
Проксеміка (proxemics)	Просторовий розподіл (відносно соціального та фізичного оточення).
Тактильна чутливість (haptics)	Дотики.
Окулесика (oculesics)	Очний контакт.
Хронеміка (chronemics)	Використання часу, періодів очікування, пауз.
Ольфактика (olfactics)	Запах.
Вокалістика (vocalics)	Тон голосу, тембр, гучність, швидкість говоріння.
Голосові символи (sound symbols)	Бурчання, бурмотіння (mmm, er, ah, uh-huh)
Характеристики мовчання (silence)	Мовчання, німота, нерухомість, скритність.
Зовнішній вигляд (adornment)	Одяг, прикраси, зачіска.
Поза (posture)	Постава і поза (типова чи удавана).
Рухова активність (locomotion)	Біг, ходьба, хитка ходьба, кульгання.
Мімічні символи, експресія (expression)	Гримаси, посмішки, насуплені брови, , закоплені губи, дурнувата посмішка

Додаток А(продовження)

Таблиця А. 2

Форми та функції невербальних сигналів

Форма	Головна функція (в деяких культурах)
Кивок («Так»)	Повтор
Зниження плечима («Я не знаю»)	Заміна
Почухування голови, заклопотаний погляд	Доповнення
Тон голосу, натяк	Акцентування
Підняття руки	Регулювання, приймати участь по черзі
Хитання головою	Вступати в протиріччя, виразити незгоду
Біг очима	Обман
Витріщатися, дивитися зверхньо, дивитися вниз або в сторону	Домінування. підкорення
Піднятий кулак	Агресія
Потискання рук	Соціалізація
Обійми, поцілунки	Збудження
Надмірне привертання уваги до себе	Вихваляння

Додаток А (продовження)

Різноманітність значень однакових невербальних сигналів в різних культурах

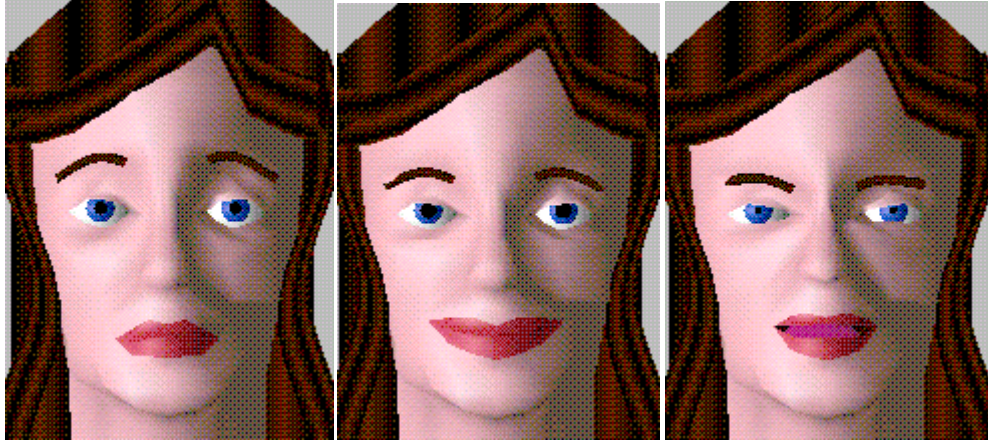
 <p>Perfect</p>	 <p>Thumbs up</p>	 <p>Stop</p>	 <p>The 'fig'</p>
<p>Commonly – everything's all right perfect France – worthless Japan – money Germany – rude Malta, Greece, Brazil – obscene</p>	<p>Commonly – all OK Australia, Iran – rude Nigeria – very offensive Japan – five Turkey – political rightist party</p>	<p>Commonly – stop, enough (person, car, action) Turkey – You get nothing from me W Africa – You have 5 fathers!</p>	<p>Turkey, Greece, Tunisia, Holland – obscene Russia – you get nothing from me Yugoslavia – you can't have it Brazil – good luck</p>

Рис. А. 3

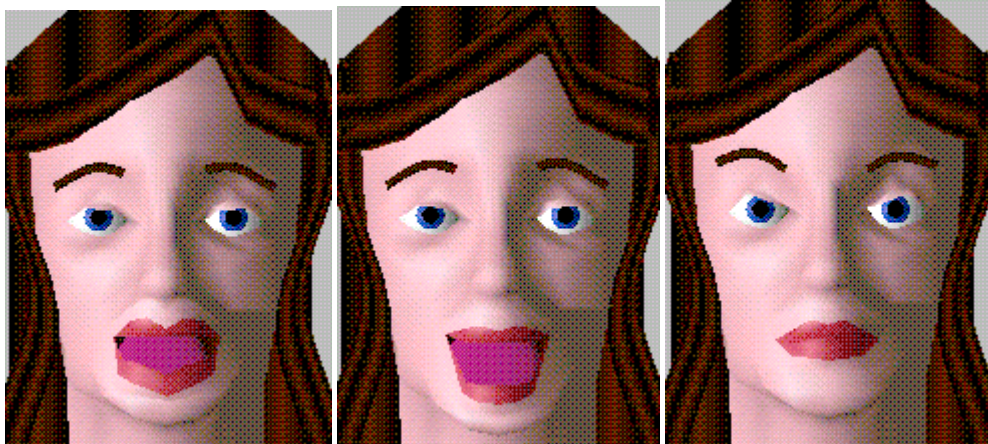
Схематичне зображення емоцій

горе

радість

відраза

занепокоєння

здивування

злість

Рис. Б.1

Додаток В

Таблиця В.1

SEMIOTIC SYSTEM – LANGUAGE	SEMIOTIC SYSTEM – GESTURE SYSTEM
1. “Would you go out!”	1. Polite gesture (asking to leave place)
2. “Go out, if you please!”	2. Ironically polite gesture (asking to leave place)
3. “Go out!”	3. Rude gesture
4. “Go out, blast you!”	4. Pitching out

Класифікація значень згідно їх приналежності до форм невербального спілкування

Екстралінгвіст-ика	Просодика (парамова)	Кінесика	Такесика (гаптика)	Проксеміка
<p>– Сміх a nasty laugh</p> <p>– Паузи a gap a heavy stillness a long painful silence</p> <p>– Дихання with a puff</p>	<p>– Інтенація висловлюван ня sarcastic tone say - darkly, severely, sulkily, sharply (his) ‘sharpest’ voice rattling pace (of sentences)</p> <p>– Модуляці ї голосу mutter (in a babble) grunt screech shriek snap a quaver (in one’s voice)</p>	<p>– Міміка (вираз обличчя) irritable face pull a long face twitch pout</p> <p>- Погляд (очі) glare fierce eyes look darken to close eyes</p> <p>– Посмішка smile - insincere, grim smirk sneer</p> <p>– Рухи тіла stamp one’s feet shake one’s head bite one’s tongue</p>	<p>– Дотики slap poke (at s.o.) blow push (s .o. off) thrust</p>	<p>– Дистанція shut (close) the door turn away the face flee</p>

		cringe press one's hands against one's ears shiver stab the air with a fork shrug (an irritable) swig – Постав feet in the ten to two position hands on one's hips		
--	--	--	--	--

Текстовий фрагмент – приклад комунікації антагонізму (домінант-залежний)

HIGGINS [*enlightened, but not at all impressed*] Oh, thats whats worrying you, is it? [*He thrusts his hands into his pockets, and walks about in his usual manner, rattling the contents of his pockets, as if condescending to a trivial subject out of pure kindness*]. I shouldnt bother about it if I were you. I should imagine you wont have much difficulty in settling yourself somewhere or other, though I hadnt quite realized that you were going away. [*She looks quickly at him: he does not look at her, but examines the dessert stand on the piano and decides that he will eat an apple*]. You might marry, you know. [*He bites a large piece out of the apple, and munches it noisily*]. You see, Eliza, all men are not confirmed old bachelors like me and the Colonel. Most men are the marrying sort (poor devils!); and youre not bad-looking; it's quite a pleasure to look at you sometimes—not now, of course, because youre crying and looking as ugly as the very devil; but when youre all right and quite yourself, youre what I should call attractive. That is, to the people in the marrying line, you understand. You go to bed and have a good nice rest; and then get up and look at yourself in the glass; and you wont feel so cheap.

Eliza again looks at him, speechless, and does not stir. The look is quite lost on him: he eats his apple with a dreamy expression of happiness, as it is quite a good one.